

De lange aanloop naar de aprilrellen van 1834

Een bijdrage tot de geschiedenis van het orangisme te Brussel, 1832-1834

FRANK JUDO

licentiaat in de geschiedenis KU Leuven

In haar kort, doch hevig bestaan heeft de orangistische beweging in onze streken enige fikse klappen moeten incasseren. De meest spectaculaire werd ongetwijfeld gevormd door de plunderingen van eigendommen van notoire orangisten te Brussel op 5 en 6 april 1834.¹ Rond deze gebeurtenissen en met name rond de vraag wie er de verantwoordelijkheid voor droeg, heeft steeds enige verwarring bestaan.² Ons inziens is deze verwarring minstens gedeeltelijk te wijten aan een onvolmaakte inpassing van de rellen in de context van het Brussels orangisme van de jaren 1832-1834.

In zekere zin zou het zelfs nuttig zijn terug te keren tot het allerprilste begin van de orangistische stroming. Het orangisme zag zich immers genoodzaakt in de periode tussen september 1830 en augustus 1831 steeds radicalere en dus minder populaire standpunten in te nemen. Deze evolutie had een dubbel gevolg. Enerzijds won de contra-revolutionaire richting aan profiel en aan interne cohesie, maar anderzijds werd ze minder en minder een aanvaardbaar alternatief voor de "revolutionaire legitimiteit".³ Zo merkt men duidelijk dat de latere orangisten wortelen in een milieu van gematigd-liberale aanhangers van de Brusselse onrust van augustus 1830. In een revolutionaire kern als de "Commission de sûreté publique" zetelde onder meer de latere spilfiguur van de contra-revolutionaire pers Pierre Spinnael, terwijl de latere vertrouwen-ling van Leopold I, Ferdinand Meeus, voor de gemiddelde Brusselaar nog

1. Dit artikel is een gedeeltelijke neerslag van onze licentiaatsverhandeling *Oranje bloeiend op de vrijheidsboom. Opvattingen en actie van de Brusselse orangisten 1830-1834*, KU Leuven, departement geschiedenis, 1993.

2. F.VAN KALKEN, *Commotions populaires en Belgique*, Brussel, 1936, 9-35.

3. Zie onze bijdrage "Het orangisme in het jonge koninkrijk België, in het bijzonder te Brussel" in ed.: *Euregionaal mozaïek. Voordrachten gehouden op het Historisch Congres bij gelegenheid van 'Sittard 750 jaar stad'*", Sittard, 1995.

gold als een aanhanger van Willem I en diens bewind. Men kan dus minstens stellen dat de grenzen van de politieke families nog niet duidelijk getrokken waren.

Een eerste verduidelijking werd veroorzaakt door een extern feit, met name door de aankomst van Prins Frederik te Brussel en de daarop volgende schermutselingen rond de Warande. De publieke opinie kreeg de neiging alle Brusselse critici van de revolutie mede verantwoordelijk te stellen voor de jammerlijke gebeurtenissen van de zogenaamde septemberdagen, die eerder ervaren werden als een overbodig bloedbad dan wel als een eervolle veldslag. Het valt op dat net rond deze tijd de term "orangist" openlijk zal worden gebruikt om een bepaalde politieke stroming aan te duiden, zowel door de binnenlandse als door de Parijse en Londense kranten. De term werd gebruikt als geuzennaam en tegelijk merkt men een eerste interne versterking van de orangistische subgroep. Er ontstond een samenwerking tussen regimegetrouwe edelen, ontevreden militairen en liberale handelaars en advocaten die een al te sterke katholieke dominantie vreesden.⁴

Deze orangisten werden definitief herleid tot wat men de "absolute oppositie" zou kunnen noemen door de goedkeuring van een motie van de Roeselaarse volksvertegenwoordiger Rodenbach (24 november 1830), die bepaalde dat de leden van het huis Oranje-Nassau ten eeuwigden dage van de Belgische troon waren uitgesloten. De tekst in kwestie ging onmiddellijk behoren tot de feitelijke constitutie van de nieuwe staat. Orangist en landverrader werden dus synoniemen. Meteen bracht dit een grondige wijziging mee in de strategie van de contra-revolutionairen. Binnenparlementaire werkzaamheden verloren elk nut, vermits daar de uitsluiting van de Nassaus als een voorwaarde voor elke werking werd beschouwd. De orangisten verlieten dan ook massaal de banken van het Nationaal Congres en zochten hun heil in meer radicale middelen.⁵ Deze radicalisering uitte zich vooral in de poging tot staatsgreep ten voordele van de Prins van Oranje, waaraan de namen van de Gentenaar Grégoire en de Brusselaar Borremans verbonden blijven. De eerste maanden van 1831 toonden een duidelijke toename van orangistische activiteit, leidend tot een hoogtepunt - Grégoires aanval op Gent op 2 februari - met een staartje - de ontdekking van Borremans' plannen op 25 maart - en een steile neergang,

⁴ Voor een schets van de verschillende stromingen binnen het orangisme, leze men L. FRANCOIS, "Politieke integratie of exclusie? Belgische notabelen tussen 1785 en 1835" in *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, VII (1977), 155-183.

⁵ *Courrier*, II 87 (28.III.1831), 1 k. 1-3; *Journal de Gand*, XVI, 332 (28.XI.1830), 1 k. 2-3, 2 k. 1-2, XVI 342 (8.XII.1830), 1 k. 3, 2 k. 1-3; *Messenger de Gand*, I 4 (13.XII.1830), 1 k. 1-2, 2 k. 1; *Le Vrai Patriote*, II 40 (9.II.1831), 2 k 1-2, II 87 (1.IV.1831), 1 k 2, 2 k 1-2, 3 k 1.

gesymboliseerd door de plunderingen van orangistische eigendommen te Brussel en elders op 26 en 27 maart.

Het is niet onze bedoeling hier een algemene typologie van de radicalisering en toenemende interne cohesie van een oppositionele beweging als het orangisme te schetsen, maar wie de gebeurtenissen leidend tot de aprilrellen van 1834 bestudeert, kan een gevoel van herkenning niet onderdrukken. Laten we ons verhaal opnieuw opnemen in augustus 1832, na het huwelijk van Leopold I met de Franse prinses Louise-Marie. Deze verbintenis bezegelde de verstandhouding tussen België en het orleanistische Frankrijk en bevestigde zo de voor de orangisten teleurstellende ervaring van de Tiendaagse Veldtocht. Toen was duidelijk gebleken dat elke Nederlandse inmenging zou beantwoord worden met Franse militaire steun aan het regime van Leopold. De Haagse kringen die de situatie in Brussel ietwat volgden, gaven hun medestrijders in het Zuiden de raad niet langer tijd en energie te besteden aan pogingen de revolutionairen van de macht te verdrijven, maar eerder een latent klimaat van ontevredenheid te scheppen. Zo zou de publieke opinie langzaam heroverd worden voor de zaak van Willem I en zijn zoon.⁶ De enkele uitingen van orangistische activiteit uit die periode zijn ronduit schraal in vergelijking met de talloze actiemiddelen die tot net voor de Tiendaagse Veldtocht werden gebruikt. De strijd beperkte zich tot wat in de pers gebeurde. Maar zelfs daar leek het wel alsof de radicale orangisten van weleer waren omgetoverd in ietwat nukkige liberalen.⁷ Opmerkelijk is wel dat men in deze periode de persoon van Leopold I duidelijk spaarde. Was het om zijn protestantisme, dat een dam kon zijn tegen al te sterke katholieke dominantie? Was het om zijn goede banden met Rusland, dat eerder geneigd was voor een restauratie te pleiten? Het is niet meteen duidelijk, maar wel werd een onderscheid gemaakt tussen de goede, maar misleide vorst en zijn perfide hovelingen en ministers.

De "Franse connectie" van de koning zorgde ervoor dat de orangisten hun illusies verloren. Een reactie liet niet op zich wachten. Ter gelegenheid van het koninklijk huwelijk bracht men alle hens aan dek om de vrijlating van de voormalige samenzweerder Borremans te verkrijgen. Er circuleerden verschillende petitities in die zin en op 29 augustus werd Borremans ook effectief uit de gevangenis ontslagen. Waar men enkele weken terug had kunnen verwachten dat deze gratie in orangistische middens zou onthaald worden op

⁶ DEN HAAG, Algemeen Rijksarchief, Staatssecretarie 6193/26. Anoniem rapport d.d. 13.XI.1831; DEN HAAG, Koninklijk Huisarchief, Papieren Willem II, XII 9. De Prins van Oranje aan een anoniem, 16.VIII.1831.

⁷ F. JUDO, *o.c.*, 111-126.

dank- en lofbetuigingen aan het adres van Leopold, bleek nu eerder het omgekeerde. In een ingezonden stuk voor de krant *L'Emancipation* verklaarde Borremans tegen zijn wil te zijn gelost. Genade vanwege een usurpator kon immers niet worden aanvaard. Een lang proces van escalatie was hiermee ingezet.

Zo reageerde de regering op de toenemende onrust met een niet mis te verstane proclamatie over de openbare orde, en ook de publieke opinie liet zich niet onbetuigd. Een onverlaat die het waagde bij de plechtige ontvangst van het koninklijke echtpaar in hun hoofdstad z'n gevel onvoldoende versierd te laten, zag het merendeel van zijn ruiten ingegoooid. Even later werden een tweetal orangistische pamfletschrijvers, de Fransman Story de Richemont en de voormalige republikein Victor Joly, voor enige tijd opgesloten. Het Brusselse orgaan van de contra-revolutie, de krant *Le Lynx*, zette een grote campagne in voor de vrijlating van deze twee medestrijders. Men speelde in op de liberale gevoeligheden van de lezer door te stellen dat een regime dat oppositionele journalisten opsloot zeker geen verbetering betekende tegenover de tijd van voor de revolutie. Verder vinden we echo's terug van her en der gekalkte slogans en weinig ernstige pogingen een groots contra-revolutionair netwerk op te starten, maar de verloren adem was duidelijk nog niet teruggevonden.⁸

Een volgende actie vond haar oorsprong in de sterke orangistische vertegenwoordiging aan de Brusselse balie. Enerzijds buitte men de vergissingen van de stedelijke en de nationale overheid omtrent de schadevergoeding voor de slachtoffers van de plunderingen na Borremans' mislukte staatsgreep ten gronde uit. Dit liet toe minister Rogier voor te stellen als een leerling van het *Comité du Salut Public* uit de donkerste dagen van de Franse Revolutie, die er niet voor terugschrok politieke tegenstanders wettelijk te bestelen. De weinig geestdriftige opstelling van de overheden inzake een duidelijke veroordeling van de plunderingen in kwestie werd dan weer uitgelegd als een signaal aan revolutionaire heethoofden dat hun wandaden geduld zouden worden. Wellicht hoopte men zo middenstanders en huiseigenaars angst aan te jagen. Een andere campagne gold het conflict tussen de tuchtraad van de Brusselse balie en de regering omtrent de benoeming van advocaten bij het Hof van

⁸ DEN HAAG, Algemeen Rijksarchief SS 6190 ongenummerd. Burggraaf de Culhat aan de Prins van Oranje, 26.IX.1832; BRUSSEL, Stadsarchief, Politiearchief, MM 9. Anoniem politierapport, 13.XI.1832; *Ib.*, MM 10. Rouppe aan Van Meenen, 19.II.1833; *Le Lynx*, II 226 (13.VIII.1832), 2 k. 3, II 236 (23.VIII.1832), 1 k. 3, II 240 (27.VIII.1832), 3 k. 1, II 246 (2.IX.1832), 2 k. 1, II 247 (3.IX.1832), 2 k. 2, II 254 (10.IX.1832), 1 k. 1, II 269 (25.IX.1832), 2 k. 1-2, II 275 (1.X.1832), 3 k. 2-3, II 276 (2.X.1832), 2 k. 1, II 318 (13.XI.1832), 2 k. 2, II 320 (15.XI.1832), 1 k. 3, II 322 (17.XI.1832), 1 k. 1-2, II 324 (19.XI.1832), 2 k. 2, 3 k. 1, II 325 (20.XI.1832), 3 k. 1-2, II 332 (27.XI.1832), 2 k. 3, II 334 (29.XI.1832), 3 k. 2.

Cassatie. Hier slaagden de orangisten van het Justitiepaleis erin een algemene boycot van de nieuwe instelling op te dringen en enige tijd vol te houden, met als argument het vermijden van druk van de uitvoerende macht op de rechterlijke macht. Opvallend was wel dat uiteindelijk de radicale orangist Pierre Spinnael als één der eersten deze boycot doorbrak.⁹

Het zou uiteindelijk de nog steeds bezette citadel van Antwerpen worden die het voorwendsel leverde tot de beslissende campagne. In december 1832 slaagde een Frans leger onder bevel van maarschalk Gérard erin deze vesting onder Belgisch gezag te brengen. Het moedige verzet van de Nederlandse troepen onder generaal Chassé wekte algemeen bewondering, en dit niet enkel in kringen die het leger van Willem I per definitie goed gezind waren. Er bood zich dus een prachtige gelegenheid aan om nieuwe kringen en personen te betrekken bij een orangistische actie en zo de respectabiliteit van de contra-revolutionaire beweging te doen toenemen. Oud-minister Van Gobbelschroy en de Antwerpse orangistenleider de Saportas zorgden er dan ook voor dat in zowat elke Belgische stad van betekenis een intekenlijst werd neergelegd, waarvan de opbrengst de meest dringende noden van de gevangenen moest lenigen. In Brussel verzorgde de redactie van de *Lynx* de functie van inzamelkantoor, terwijl bevriende buitenlanders er ook voor zorgden dat Londen en Parijs over een bureau beschikten. Heel wat goedwillenden betuigden eer aan de *courage malheureux* van Chassé en zijn troepen ... en dienden zo bewust of onbewust de orangistische zaak. In Brussel alleen al werd meer dan 25.000 francs opgehaald.

Ook de reacties van vriend en vijand duiden aan dat de orangisten met reden tevreden waren over de geleverde prestatie. Het hevig antiklerikale maar pro-revolutionaire satirische blad *Méphistophélès* nam de hoed af voor de welgemikte schop tegen de schenen van de regering, terwijl anderen het ingezamelde geld afdeden als verkapte subsidies vanuit Den Haag. Nog anderen verweten de orangisten aan een *charité haineuse* te doen, die niets met liefdadigheid maar enkel met politiek te maken had. Als "eerherstel" stelden ze een inzamelactie ten voordele van de slachtoffers van een overstroming in de Antwerpse polders voor, waar volgens hen de Hollanders de dijken hadden doorgestoken. We hebben echter niet de indruk dat dit tegenoffensief evenveel succes had als de acties voor de verdedigers van de Antwerpse citadel. Enkele heet-

⁹ P. BERGMANS, "Pierre-Joseph Spinnael" in *Biographie nationale de Belgique*, XXIII (1921-1924), 402-404; *Le Lynx*, II 298 (24.X.1832), 1 k. 1, II 317 (12.XI.1832), 2 k. 2-3, II 336 (1.XII.1832), 2 k. 2, II 343 (8.XII.1832), 1 k. 1, III 13 (13.I.1833), 3 k. 1-2, III 117 (27.IV.1833), 1 k. 3, III 124 (4.V.1833), 1 k. 1-2, III 141 (21.V.1833), 3 k. 1-2, III 152 (1.VI.1832), 1 k. 1-3, III 320 (16.XI.1833), 1 k. 3, 2 k. 1, III 364 (30.XII.1833), 2 k. 2.

hoofden bedreigden verder afzonderlijke intekenaars op de steunlijsten met plundering en brandstichting. In het buitenland tenslotte was men het initiatief van de Saportas en Van Gobbelschroy doorgaans niet slecht gezind. Wanneer bij een huiszoeking in Parijs documenten in verband met deze zaak werden teruggevonden, weigerde de Franse politie deze door te spelen aan de Belgische justitie, ondanks uitdrukkelijk verzoek van Brussel.¹⁰

De orangisten uit Antwerpen, Brussel en de andere steden konden dus met tevredenheid vaststellen dat zowel het middel als het klimaat hun geschiktheid voor contra-revolutionaire actie bewezen hadden. Binnen de kortste keren volgden nog een aantal kleinere petitiees. Te Antwerpen ondertekenden 127 notabelen een hulde-adres aan Chassé, terwijl de *Lynx* in Brussel geld inzamelde voor een eresabel die aan Chassé zou worden aangeboden. Later gebeurde hetzelfde ten voordele van enkele gearresteerde redacteurs van het Gentse contra-revolutionaire blad *Le Messager de Gand*.

Voortaan was de duivel los. Jonge aanhangers van beide kampen vochten op straat hun meningsverschil uit. Wanneer links of rechts een vrijheidsboom werd besmeurd of uitgerukt, kon men er zeker van zijn dat de volgende dagen enige dragers van een witte hoed – het is niet volkomen duidelijk waarom dit kledingstuk als een orangistisch attribuut werd uitgekozen c.q. beschouwd – op één of ander Brussels plein gemolesteerd zouden worden. Ook minder gewelddadige, maar zeker even pijnlijke guerilla-activiteiten werden ontplooid. Als op 6 januari 1833 het eerste koninklijk nieuwjaarsbal in aanwezigheid van koningin Louise-Marie doorging, bleek het merendeel van de oude adel ostentatief te zijn weggebleven. Uit de brieven die de jonge koningin naar haar ouders in Parijs schreef, blijkt dat ze zeer onder de indruk was van deze mondaine versie van de contra-revolutionaire strijd. Voor ons is het belangrijker vast te stellen dat de tijd van de orangistische samenzweringen en de onrust in het leger definitief voorbij was. De aristocratie vermoedde wel dat een restauratie niet meer te verwachten viel en verhulde achter een dergelijk symbolisch haar desinteresse voor de echte contra-revolutionaire politiek. Men had in Den Haag en in de leidende kringen van de contra-revolutie begrepen dat men niets te winnen had met een escalatie van geweld. Een eventuele burgeroorlog zou onvermijdelijk in het voordeel van de orde van na 1830 uit-

¹⁰ DEN HAAG, Algemeen Rijksarchief, Staatssecretarie 6165/379-3922. Saportas aan een anonus, 4.I.1833; Ib., Staatssecretarie 6190/81.4. Fabricius aan Verstolk, 22.V.1833; *Le Lynx*, II 355 (20.XII.1832), 2 k. 1-2, II 358 (23.XII.1832) 3 k. 1, II 363 (28.XII.1832), 2 k. 3, III 1 (1.I.1833), 2 k. 1-2, III 3 (3.I.1833), 2 k. 2-3, III 5 (5.I.1833), 1 k. 1-3, 2 k. 1, III 11 (11.I.1833), 1 k. 1-2, 2 k. 1-2, III 17 (17.I.1833), 2 k. 1-2, III 20 (20.I.1833), 1 k. 3, 2 k. 1, III 27 (27.I.1833), 1 k. 1, III 30 (30.I.1833), 2 k. 1, III 32 (1.II.1833), 2 k. 2, III 48 (17.II.1833), 3 k. 1, III 32 (21.II.1833), 1 k. 1, III 62 (3.III.1833), 2 k. 1-2.

lopen, vermits elk ingrijpen van het Nederlandse leger uitgesloten was. Het kwam er dus op aan het regime belachelijk te maken en het vooral in buitenlandse ogen te discreditieren. Het orangisme zocht strijdmiddelen die te verzoenen bleken met de zwakheid van de contra-revolutionaire effectieven.

Een toppunt van deze nieuwe strategie werd bereikt tussen maart en september 1833. Vermits het Belgische vraagstuk minder en minder de internationale agenda leek te beheersen, werd in de hoogste kringen van het orangistische apparaat beslist een dubbelslag te wagen. Enerzijds moest de Limburger Baron de Borchgraeve een delegatie leiden naar de topconferentie die in het Boheemse plaatsje Toeplitz de Oostenrijkse keizer, de Pruisische koning en de Russische tsaar bijeen zou brengen. De Gentse orangistische voorman, advocaat Metdepenningen, van zijn kant nam de leiding over een zeventigkoppige zending naar Londen, waar de afgezanten van de Europese grootmachten nog steeds redetwisten over de toekomst van onze provinciën. Dit tweede project mislukte echter jammerlijk. In eerste instantie bleek, net op het moment dat de geselecteerde notabelen vertrekkensklaar stonden, het Londense congres geschorst te zijn om de afgezanten toe te laten de zomer op het platteland door te brengen. Vermits het dus niet evident was dat het doel ook werkelijk zou bereikt worden, achtte men het raadzaam slechts drie personen het Kanaal te doen oversteken. Deze beslissing was nog maar pas genomen, of de Brusselse vertegenwoordiger van het driemanschap, de oude Voltairiaan Théodore Dotrengé, werd ziek en moest vervangen worden door advocaat Drugman. De lijdensweg van de delegatie-Metdepenningen was echter nog niet ten einde. De boot die hen uiteindelijk toch naar Engeland moest brengen leed schipbreuk voor Oostende, zodat hun vertrek nog enkele dagen vertraging opliep. Dit volstond om de laatste diplomaat uit Londen te zien vertrekken. Het trio moest zich uiteindelijk beperken tot een korte doch intensieve campagne bij de pers, de clubs en de parlementsleden, die echter na hun vertrek uitdoofde als een strovuurtje.

Ook in de delegatie naar Toeplitz zat een Brusselaar, met name Baron de Vinck de Westwezel. Deze kon na zijn terugkeer met meer tevredenheid op de geleverde prestatie terugblikken. De vorsten of de Oostenrijkse kanselier Metternich kregen ze weliswaar niet te zien, maar na veel aandringen konden ze wel enige dagen van gedachten wisselen met een medewerker van deze laatste. Ze wezen hem vooral op de aanhang die het orangisme had, niet zozeer in brede lagen van de bevolking, dan wel in industriële en militaire middens, op de doorlopende instabiliteit van het nieuwe regime en vooral op het nut dat het Frankrijk van de Julirevolutie kon trekken uit een onafhankelijk, instabiel en Fransvoelend België. Waar de Belgisch gezinde pers het wedervaren van Metdepenningen en de zijnen met enig leedvermaak had verhaald, werd de reactie op de zending van de Borchgraeve gekenmerkt door verontwaar-

diging en wilde woede. Heelwat bladen eisten een sanctie van de regering en publicatie van de namen van alle betrokkenen. Heel even zag het er naar uit dat de plunderingen van maart 1831 een vervolg zouden kennen, doch ongeregelheden bleven uit.¹¹

Waar deze diplomatieke activiteiten vooral de alliantie tussen het orangisme en het conservatieve Europa moesten bezegelen, was een ander initiatief meer gericht op ontevreden arbeiders – een aanwijzing te meer dat het orangisme bereid was om het even welke ontevredenheid te gebruiken om het herstel van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden te bewerken. Het is algemeen bekend dat de eerste jaren van de Belgische onafhankelijkheid met name voor de Gentse katoennijverheid een alles behalve voorspoedige tijd was. Deze tak van de industrie was sterk afhankelijk van de export naar Nederlands-Indië en de revolutie had deze uitvoermogelijkheid zo goed als afgesneden. De verhoging van de invoerheffingen op Belgische producten in de Oost werd trouwens bewust als een wapen in de strijd tussen Noord en Zuid gebruikt. De twee voornaamste contactpersonen tussen het Brusselse orangisme en de Haagse hofkringen, de bankier Morel en de voormalige Luikse advocaat Grégoire, bespraken in hun briefwisseling hoe men best, door middel van een verhoging van deze heffingen, de onvrede in het opstandige Zuiden kon doen toenemen. Het was dus geen toeval, maar veeleer een bewuste strategie, die ervoor zorgde dat in november 1833 een zestigtal Gentse industriëlen met orangistische sympathieën een petitie aan het adres van Leopold I opstelden, waarin ze dreigden hun fabrieken te sluiten en hun arbeiders op straat te zetten indien er niet snel afdoende maatregelen tegen de neergang van hun sector zouden worden genomen. Hun initiatief vond niet enkel navolging in kringen van ontevreden arbeiders, maar ook in het Brusselse, waar Prévinaire, textielfabrikant en voormalig burgemeester van Sint-Jans-Molenbeek, aan de kar trok. Een kleine honderd Brusselse industriëlen sloten zich aan bij zijn initiatief, dat een lans brak voor een afzonderlijk ministerie van handel, een

¹¹. G. DENECKERE: *Sire het volk mort: collectieve actie in de sociale geschiedenis van de Belgische staat, 1831-1940*. Onuitgegeven doctorale dissertatie, Gent, 1994, 35-36; DEN HAAG, Algemeen Rijksarchief, Staatssecretarie, 6164/126-145. De Borchgraeve aan Willem I, 15.VIII en 30.IX.1833; Ib., 6164/405. Van Gobbelschroy aan De Mey, III.1833; DEN HAAG, Algemeen Rijksarchief, Staatssecretarie 6165/156-161. De Lannoy-Liedekerke aan Willem I, 8.X.1833; DEN HAAG, Koninklijk Huisarchief, Papieren Grégoire, XVI/5. Morel aan Grégoire, 7.X.1833; Ib., XVI/11. Morel aan Grégoire, 26.VII.1833; Ib., XVI/12. Morel aan Grégoire, 14.VIII.1833; Ib., XVI/14. Morel aan Grégoire, 18.VIII.1833; Ib., XVI/15. Morel aan Grégoire, 22.VIII.1833; Ib., Koninklijk Huisarchief, XVI/ongenummerd. Twee anonieme notities; Ib., Papieren Willem II, XII/16.7. Grégoire aan Morel, 21.VIII.1833; *Le Knout*, II 26 (14.III.1833), 106 k. 1-2, II 94 (22.IX.1833), 389 k. 2, 390 k. 1; *Le Lynx*, III 264 (21.IX.1833), 1 k. 1-2, III 273 (30.IX.1833), 1 k. 1-3, III 277 (4.X.1833), 2 k. 1-2.

handelsmaatschappij naar Nederlands model, exportpremies, meer handelsverdragen en een herziening van de douanetarieven. Tegelijk verdubbelden de aantijgingen in de partijpers dat de enigen die werkelijk wonnen bij de omwenteling van 1830 de Britse industriëlen waren, die nu eindelijk verlost waren van hun enige ernstige concurrent.¹²

Het spreekt voor zich dat deze reeks contra-revolutionaire acties, die dan nog gepaard ging met een verheviging van de polemiek in de partijpers, niet zonder reactie kon blijven. In eerste instantie was het enige resultaat van deze reactie echter een toename van het effect van de hele orangistische campagne. Een aantal militairen van het elitecorps gidsen had het namelijk nodig gevonden de geschonden eer van de overheid te wreken door te zorgen voor opstootjes in de buurt van de kantoren van het contra-revolutionaire satirische tijdschrift *Le Knout*. Begin maart kwam het tot een escalatie. Een van de uitgevers van de *Knout*, Edain de Tournai, werd in elkaar geslagen door een commando gidsen onder leiding van hun kapitein. De oud-strijder van de septemberdagen Pierre Schavye van zijn kant nam de andere betrokkenen bij het blad voor zijn rekening. Drukker Crickx werd uit zijn bed gehaald, geïntimideerd en bedreigd met brandstichting. Co-uitgever de Culhat werd in de Muntshouwburg aangetroffen. Enkel een langslopende politiepatrouille kon hem voor het lot van Edain behoeden. Enkele dagen later waarschuwden kapitein Lahure en de zijnen de redacteuren van de *Lynx* dat ook zij wel eens problemen zouden kunnen krijgen. Al deze acties gebeurden ongetwijfeld met de beste bedoelingen ten aanzien van de regering, maar waren niet van aard haar positie te versterken. De orangistische bladen, zowel in Brussel als in de provincie, grepen immers hun kans om moord en brand te schreeuwen omwille van de bedreigde persvrijheid en de dreigende heruitgave van de rellen van maart 1831. De contra-revolutionaire partij bezette nu een gemakkelijke *underdog*-positie.¹³

¹² DEN HAAG, Koninklijk Huisarchief, Papieren Grégoire, XVI/8. Grégoire aan Morel, 12.II.1834; *Le Lynx*, III 333 (29.XI.1833), 1 k. 1, III 348 (14.XII.1833), 1 k. 2-3, 2 k. 1, III 349 (15.XII.1833), 1 k. 2-3, III 350 (15.XII.1833), 2 k. 2, III 352 (18.XII.1833), 2 k. 2-3, III 354 (20.XII.1833), 2 k. 1.

¹³ H. WOUTERS: "De Brusselse radikale pers in de eerste roes van de onafhankelijkheid (1830-1844)" in *idem* en A. VERMEERSCH: *Bijdragen tot de geschiedenis van de Belgische pers*, Leuven-Parijs, 1958, 144; L. LECONTE: *Les éphémères de la révolution de 1830*, Brussel, 1945, 114-119; BRUSSEL, Stadsarchief, Politiearchief, MM 10. Rapport van Magnus, 20.V.1833; *Le Knout*, II 11 (7.II.1833), 45 k. 1-2, 46 k. 1-2, 47 k. 1-2, 48 k. 1-2, II 24 (10.III.1833), 100 k. 2, II 29 (21.III.1833), 118 k. 2, 119 k. 1-2, II 39 (14.IV.1833), 157 k. 1-2, 158 k. 1; *Le Lynx*, III 37 (6.II.1833), 3 k. 1, III 40 (9.II.1833), 2 k. 3, 3 k. 1, III 68 (9.III.1833), 3 k. 1, III 140 (20.V.1833), 1 k. 3, 4 k. 1-2, III 179 (27.VI.1833), 3 k. 1.

Het zag er zelfs naar uit alsof de betere kringen van de hoofdstad het orangisme als een modeverschijnsel gingen adopteren. Een politiek-mondaine club van orangistische signatuur, de *Société du Cercle*, zag het licht en slaagde erin een aardig bedrag in te zamelen als steun voor de zaak van Willem I. Op een banket van de botanische vereniging van Brussel weigerde een meerderheid van de aanwezigen een toast op de gezondheid van Leopold I uit te brengen. De regering zag zich dus genoodzaakt op een meer efficiënte wijze in te grijpen. Met Franse steun werd de politieke politie steeds beter georganiseerd en toen men via een orangistisch ambtenaar op het ministerie van oorlog vernam dat een speciale eenheid onder leiding van de Franse commissaris Latour zich voortaan voltijds zou bezighouden met de bewaking van hun activiteiten, besloten de orangisten op zoek te gaan naar een minder opvallende activiteit.¹⁴

Het was natuurlijk maar de vraag wat men verstond onder een "minder opvallende activiteit". De blik van de orangisten was namelijk gevallen op de voormalige stoeterij van de Prins van Oranje. Een aantal paarden van die eertijds vermaarde collectie bevond zich nog steeds in het kasteel van Tervuren, waar ze na de revolutie onder sequester waren geplaatst. Na ze vier jaar gevoed en onderhouden te hebben, had de overheid uiteindelijk besloten deze dure goederen te verkopen. Kwatongen beweerden dat deze beslissing minder door economische redenen was ingegeven, dan wel door het feit dat de Hertog van Orléans, oudste broer van koningin Louise-Marie en notoir paardenliefhebber, een begerig oog op de paarden in kwestie had laten vallen. De geruchtenmolen draaide op volle toeren. Wat er ook van zij, in verschillende middens was men niet zo tevreden over de genomen beslissing. Buitenlandse diplomaten vonden deze verkoop van private bezittingen van de Prins van Oranje ronduit onbetamelijk. De Oostenrijkse gezant Dietrichstein protesteerde formeel bij de Belgische regering en zijn Britse collega, Robert Adair, nam zelfs in het geheim contact op met de Prins om eventuele tegenmaatregelen te bespreken. Advocaat Spinael, de oude orangistische strijder, verliet de *splendid isolation* waarin hij zich sinds enige tijd had teruggetrokken, en stelde een tekst op waarin hij de juridische ongerijmdheid van het regeringsplan probeerde aan te tonen. Hij slaagde erin acht collega's aan de Brusselse balie, onder wie een aantal oude en recente aanhangers van de revolutie, van de juistheid van zijn standpunt te overtuigen, zodat het verzoekschrift dat hij

¹⁴ DEN HAAG, Koninklijk Huisarchief, Papieren Grégoire, XVI/1. Grégoire aan Morel, 1.I.1834, *ib.*, XVI/4. Grégoire aan Morel, 22.I.1834, *ib.*, XVI/6. Morel aan Grégoire, 15.I.1834 en Grégoire aan Morel, 31.I.1834, *ib.*, XVI/7. Morel aan Grégoire, 31.I.1834, *ib.*, XVI/13. Grégoire aan Morel, 28.III.1834, *ib.*, XVI/ongenummerd. Grégoire aan Morel, 12.II.1834 en Morel aan Grégoire, 3.XI, 11 en 23.XII.1833 en 1.I.1834; *L'Emancipation*, II 85 (26.III.1834), 2 k. 3; *Le Knout*, II 80 (25-26.VII.1833), 319 k. 2, 320 k. 1.

uiteindelijk indiende niet kon afgedaan worden als een manoeuvre van verstokte critici van het regime. Verder liet een begaafd, doch anoniem satiricus zogenaamde "Petities van de paarden van Tervuren" in de stad verspreiden. Onder het mom van een klacht van de betrokken dieren, slaagde hij erin links en rechts nog een aantal schimpscheuten aan het adres van het regime te verspreiden. De meest geslaagde tegenzet zou echter voorbereid worden in de redactielokalen van de *Lynx*.¹⁵

Vermits intekenlijsten allerhande reeds afdoende hun doeltreffendheid hadden bewezen, besloot een groepje rond Graaf Albéric du Châtel, voormalig vleugeladjutant van de Prins van Oranje, advocaat Stevens en de reeds eerder vernoemde bankier Morel, nogmaals beroep te doen op de vrijgevigheid van het Nederlandsvoelende publiek. In het grootste geheim brachten deze heren fondsen bijeen, die hen moesten toelaten de Prins zijn eigendommen terug te schenken. Iets ervan moet toch tot in regeringskringen zijn doorgedrongen, want niet alleen werd de openbare verkoop van de paarden meermaals uitgesteld, maar als het op 20 maart dan toch zo ver was bleek men Waterloo, het paradepaard van de Prins, niet te koop aan te bieden uit vrees dat het door contra-revolutionairen zou worden gekocht. Daarom niet getreurd, moeten de drie samenzweerders gedacht hebben, en ze kochten dan maar vier andere dieren voor de ronde som van 22.500 francs. Zoals gezegd hadden ze deze som grotendeels persoonlijk voorgeschoten, maar hoopten ze minstens een deel ervan te kunnen terugwinnen door een intekenlijst in de orangistische pers. Strikt genomen bleek dit zelfs niet nodig. Op 26 maart, twee dagen voordat de *Lynx* het hele verhaal openbaar maakte, hadden een aantal vooraanstaande orangisten het hele bedrag al verzameld. De dag voordien hadden de paarden het Belgische grondgebied verlaten en Tilburg bereikt. Een bode uit Den Haag, die de Brusselaars moest overtuigen niet in te grijpen om zo de Nederlandse positie op diplomatiek vlak niet te verzwakken, was pas een dag na de verkoop aangekomen. De orangisten waren euforisch over het bravourestuk, dat niet anders kon geïnterpreteerd worden als een nieuwe trap tegen de schenen van het "muitersregime".¹⁶

Nu ging het erom deze daad zo grondig mogelijk uit te buiten. Hoewel het strikt genomen overbodig was, werd toch een intekenlijst ter beschikking ge-

¹⁵ G. DENECKERE, *Sire het volk mort*, 35; DEN HAAG, Koninklijk Huisarchief, Papieren Willem II, VIcA6. Robert Adair aan de Prins van Oranje, 22.II.1834; *Le Lynx*, IV 18 (18.I.1834), 2 k. 1-2, IV 36 (5.II.1834), 2 k. 1, IV 37 (6.II.1834), 1 k. 1-2, IV 61 (2.III.1834), 1 k. 1-3, 2 k. 1.

¹⁶ DEN HAAG, Koninklijk Huisarchief, Papieren Grégoire, XVI/ongenummerd. Morel aan Grégoire, 23.IV.1834; *Le Lynx*, IV 87 (28.III.1834), 1 k. 1-2; *Le Messenger de Gand*, V 87 (28.III.1834), 1 k. 1-2, V 95 (5.IV.1834), 2 k. 1-2.

steld, opdat de publieke opinie zo duidelijk zou kunnen maken het initiatief welgezend te zijn. Niet enkel Brussel, maar ook Luik, Leuven, Luxemburg, Remich en Oost-Vlaanderen droegen hun steentje bij. De arbeiders werden bijzonder uitgenodigd hun bijdrage, hoe klein ook, af te staan. Op negatieve reacties van de revolutionaire pers reageerde de *Lynx* met geveinsde naïviteit. Er was toch niemand die in deze actie iets anders zag dan een uiting van trouw vanwege enkele goede vrienden van de Prins? De collega's van de *Messenger de Gand* van hun kant schrokken niet terug voor een politieke interpretatie van de zaak. Hoofdredacteur Charles Froment stelde het gebeuren voor als een simpele genoegdoening voor de vele diefstallen die de Belgische regering had gepleegd ten nadele van de Oranje-Nassaus en het Belgische volk. Hij hoopte dat deze actie het startsein zou betekenen voor een hernieuwd offensief ten voordele van het voorbije bewind. Wie weet, zou de Prins niet één van de teruggekochte paarden berijden bij zijn nakende intocht in Brussel? Zeker, de machthebbers zouden reageren met plundering en moord, maar dat kon enkel bijdragen tot een beter inzicht van de Europese opinie in de werkelijke toestand van het "roverskoninkrijk" België. De woede van de conservatieve opinie in geheel Europa was niet van aard de *Lynx* teleur te stellen.

Ook de republikeinse oppositiepers juichte: de mythe van nationale eenheid rondom Leopold I was nu definitief doorprikt. Het merendeel van de regeringsgezinde bladen relativeerde het hele gebeuren en weigerde er een politieke betekenis aan te verbinden. Deze zuiver private aangelegenheid was niet waard met een gewelddadige tegenactie beantwoord te worden, vermits dit toch enkel het krediet van de orangisten in het buitenland zou ten goede komen. Enkel *Le Belge* was door het dolle heen. Met het romantische vuur van die periode trok hoofdredacteur Levae van leer tegen

"d'ignobles machinateurs qui lèvent une tête audacieuse que le peuple les forcera de courber avec humilité."¹⁷

Uiteindelijk bleek de pers de gevoelens van de bevolking toch verkeerd te hebben ingeschat en kreeg de *Belge* gelijk. Op 5 en 6 april 1834 trok een razende volksmassa door Brussel om de orangisten te straffen voor hun overmoed.

¹⁷. G. DENECKERE, *Sire het volk mort*, 35; *Le Courrier belge*, III 93 (3.IV.1834), 2 k. 1, III 96 (6.IV.1834), 3 k. 3, III 97 (7.IV.1834), 2 k. 2; *L'Indépendant*, IV 97 (7.IV.1834), 1 k. 1, IV 98 (8.IV.1834), 4 k. 1, IV 99 (9.IV.1834), 1 k. 1-3, IV 102 (12.IV.1834), 2 k. 3, 3 k. 1; *Le Knout*, III 38 (30.III.1834), 149 k. 1-2, 150 k. 1, III 40 (3.IV.1834), 160 k. 2; *Le Lynx*, IV 94 (4.IV.1834), 1 k. 1, IV 95 (5.IV.1834), 1 k. 1-3, IV 96 (6.IV.1834), 1 k. 1-2, 2 k. 2-3; *Le Messenger de Gand*, V 88 (29.III.1834), 1 k. 2, V 94 (4.IV.1834), 1 k. 1-2, V 95 (5.IV.1834), 1 k. 2-3, 3 k. 2, V 96 (6.IV.1834), 1 k. 3, 2 k. 1, V 99 (9.IV.1834), 1 k. 2-3; *L'Union*, III 90-91 (31.III/1.IV.1834), 2 k. 2, III 94 (4.IV.1834), 3 k. 1, III 95 (5.IV.1834), 3 k. 2.

Het feitelijke verloop van de rellen en de onmiddellijke reactie van gemeentelijke en nationale overheden erop doet in het kader van dit verhaal weinig ter zake. Het werd overigens levendig beschreven door onder meer Frans van Kalken en Gita Deneckere.¹⁸ Laat ons er wel aan herinneren dat zestien gebouwen volledig en twee andere gedeeltelijk verwoest werden. De gezamenlijke schade gold een bedrag van 680.493 toenmalige francs.

Er zat echter een geurtje aan het uitbreken van deze rellen. Aanleiding tot de onrust was een anoniem pamflet geweest dat hevig van leer trok tegen de leden van de Oranjedynastie en hun aanhang. Na een oproep tot verhoogde patriottische ijver en de kreet *Guerre d'extermination aux ennemis de la patrie* volgde de lijst met intekenaars voor de paarden van Tervuren. In het reeds erg verhitte klimaat van de hoofdstad in die dagen, kon dit enkel geïnterpreteerd worden als een oproep tot plundering en brandstichting. In café *A Rome* achter het stadhuis, dat bekend stond als een vergaderlokaal van republikeinse elementen, circuleerden opruiende spotprenten. Ook het stadsbestuur was deze mening toegedaan, en gelastte een geplande opvoering van de *Muette de Portici* af. Na een kort onderzoek vond de politie de drukker van de bewuste tekst. Het ging om een oude bekende: Crickx, de drukker van de radicaal-orangistische *Knout*, naast vele andere al dan niet subversieve publicaties.¹⁹ Regeringsgezinde publicaties grepen de kans met beide handen en beweerden dat de rellen het werk waren van orangistische provocateurs. In deze vorm is de stelling ongetwijfeld al te absoluut verwoord, maar totaal onwaarschijnlijk is ze toch niet. We merkten reeds eerder dat de orangisten een campagne van opeenvolgende provocaties voerden en zich wel degelijk bewust waren van het gevaar van nieuwe plunderingen. Het sop van de eventuele schade leek hen de kool van het Belgisch prestigeverlies in het buitenland meer dan waard. Er is echter meer. Crickx stond in nauw contact met de flamboyante burggraaf de Culhat, een Frans avonturier die uiteindelijk in de marge van de contra-revolutionaire strijd was terecht gekomen en zich reeds eerder had laten opmerken als auteur van excentrieke actieplannen. Toppunt hiervan was een poging Leopold I tijdens een oversteek naar Enge-

¹⁸ G. DENECKERE, *Sire het volk mort*, 35-46, F. VAN KALKEN, *Commotions populaires en Belgique*, 9-36 en F. JUDO, *Oranje bloeiend*, 165-170.

¹⁹ G. DENECKERE (*Sire het volk mort*, 43) verdedigt met goede gronden dat de radicaal-revolutionaire handelaar Henri Abts het beruchte pamflet zou hebben opgesteld. Desondanks menen wij dat de voortdurende escalatie, de flamboyante stijl van mensen als de Culhat en de middens waarin Crickx zich ophield, de theorie van een orangistische provocatie toch niet zo absurd is als ze op het eerste gezicht zou lijken. Hoe dan ook pasten de rellen van april 1834 in een bewuste politiek, hoogstens waren ze een uit de hand gelopen element ervan.

land te ontvoeren en hem zo tot troonsafstand te dwingen. Zeker in opgewonden toestand was de Culhat tot alles in staat: was dit misschien een uit de hand gelopen tussenkomst van deze rare klant? ²⁰

Hoe ongerijmd dit ook moge klinken, de orangisten jubelden, ondanks de quasi-unanimitieit van de Brusselse bevolking tegen hen, ondanks de geleden schade, ondanks het geringe enthousiasme en ondanks de toegenomen politiecontrole op hun activiteiten. De Pruisische en Oostenrijkse gezanten te Brussel hadden na de rellen de hoofdstad hals over kop verlaten. Graaf Dietrichstein, de Oostenrijkse gezant, schreef aan Metternich dat het onbezonnen optreden van de koning de rellen nog had aangewakkerd. Ook koningin Louise-Marie had vragen bij het optreden van haar echtgenoot. Ondanks de spoedige terugkeer van de gezanten naar Brussel kon men in het buitenland niet langer ignoreren dat het orangisme alles behalve dood was en dat de stabiliteit van het Belgische regime stukken minder zeker was dan tot dan toe werd aangenomen. Wie weet, zouden zo de Europese kanselarijen hun mening over het Belgische recht op onafhankelijkheid niet wijzigen? Anderzijds kon van de gelegenheid gebruik worden gemaakt om nieuwe allianties in binnen- en buitenland te sluiten, of toch minstens om de verspreiding van de contra-revolutionaire pers te verruimen. Voor de redactie van de *Lynx* was de uitslag van de gebeurtenissen duidelijk. De verliezer bij uitstek was Leopold I, wiens binnenlandse macht een illusie was gebleken, vermits vorst, regering en grondwet slechts bestonden bij gratie van een veranderlijke volksmassa, en wiens internationaal krediet nu wel definitief zou verdwijnen. De tijd van de tegenmaatregelen was aangebroken. Volgens de *Lynx* was de eerste opdracht van de orangisten nu zich te bewapenen om een herhaling van de gebeurtenissen te voorkomen en tegelijk alles te doen om de politieke en militaire verantwoordelijken van de onlusten te doen boeten. ²¹

²⁰. G. DENECKERE, *Sire het volk mort*, 37; *Courrier belge*, III 102 (12.IV.1834), 2 k. 1; *L'Indépendant*, IV 99 (9.IV.1834), 4 k. 1; *Le Knout*, III 40 (.IV.1834), 158 k. 2, 159 k. 1; *Le Lynx*, IV 97/100 (10.IV.1834), 1 k. 1-3, 2 k. 1-3, 3 k. 3, 4 k. 1, IV 102 (12.IV.1834), 1 k. 1-2, IV 103 (13.IV.1834), 1 k. 2-3, IV 107 (17.IV.1834), 3 k. 1, IV 179 (28.VI.1834), 1 k. 2-3, IV 180 (29.VI.1834), 1 k. 2-3, 2 k. 1, IV 181 (30.VI.1834), 1 k. 3, 2 k. 1-2, IV 199 (18.VII.1834), 1 k. 2-3, IV 202 (21.VII.1834), 2 k. 1-2, IV 222 (10.VIII.1834), 1 k. 3, 2 k. 1-2, IV 223 (11.VIII.1834), 1 k. 2-3, 2 k. 1, IV 224 (12.VIII.1834), 1 k. 2-3, 2 k. 1, IV 226 (14.VIII.1834), 1 k. 3, 2 k. 1-3; *Le Messenger de Gand*, V 99 (9.IV.1834), 2 k. 1-3, 3 k. 1-2; *L'Union*, III 97 (7.IV.1834), 2 k. 2-3, IV 99 (9.IV.1834), 2 k. 1-3.

²¹. G. DENECKERE, *Sire het volk mort*, 41; DEN HAAG, Koninklijk Huisarchief, Papieren Grégoire, XVI/8. Morel aan Grégoire, 17.IV.1834; *Ib.*, XVI/15. Grégoire aan Morel, 14.V.1834; *Ib.*, XVI/21. Grégoire aan Morel, 3.IV.1834; *Le Lynx*, IV 97-100 (10.IV.1834), 1 k. 1-3, 3 k. 1-2, IV 106 (16.IV.1834), 1 k. 1-2, IV 139-140 (20.V.1834), 1 k. 1-2, IV 144 (24.V.1834), 1 k. 1-3, IV 228-229 (17.VIII.1834), 1 k. 1-3, IV 231 (19.VIII.1834), 1 k. 1-3, IV 255 (12.IX.1834), 2 k. 1; *Le Messenger de Gand*, V 98 (8.IV.1834), 1 k. 1-3, 2 k. 1-2, V 99 (9.IV.1834), 1 k. 1-2, V 100 (10.IV.1834), 1 k. 1-2, V 104 (14.IV.1834), 1 k. 1-2, V 113 (23.IV.1834), 2 k. 1.

Een onhandige reactie van justitieminister Ernst versterkte de positie van de orangistische propaganda nog meer. De minister vond het namelijk nodig van de geboden gelegenheid gebruik te maken om 25 politieke tegenstanders uit te wijzen. Op zich leek deze maatregel al slecht te verzoenen met het imago van vrijheid en openheid dat het jonge koninkrijk toen droeg. Op de koop toe bleek de uitvoering van de maatregel nog erg bot te gebeuren. Wettelijk beschouwd kon deze maatregel enkel buitenlanders treffen, maar daar scheen men zich niet steeds aan te storen. De orangisten konden tevreden zijn en zwaaiden met het argument dat Ernst er in geslaagd was op één dag meer uitwijzingen te tekenen dan Willem I op vijftien jaar. In de strijd tegen deze maatregel van een regering van *faux libéraux* onderscheidde vooral de Brusselse contra-revolutionaire advocaat Stevens zich. Hij pleitte in meerdere processen van uitgewezenen die in beroep gingen tegen de genomen maatregel en slaagde erin een petitie tegen de uitwijzingsbesluiten door een heel aantal collega's aan de Brusselse balie te laten ondertekenen. Tegelijk woedde in de pers een polemiek over de hele aangelegenheid, waar de orangisten zeker niet als verliezer uitkwamen.²²

Een - zoals zal blijken, erg voorlopig - symbool van deze morele overwinning van het orangisme, werd geleverd door de verkiezing van Cornet de Grez, die nog in het Nationaal Congres had gezeteld als orangistisch afgevaardigde voor Brussel, tot kamerlid. Bij een tussentijdse verkiezing op 11 april, erg kort na de rellen dus, verpletterde hij zijn concurrent de Brouckère, die nochtans een belangrijke figuur van het nieuwe regime was. Gauw zou echter blijken dat Cornet eerder een symbool was van de verzoening van de behoudsgezinde orangistische adel met het regime dan van enige orangistische terugkeer in de electorale arena. Eens in de kamer ontpopte hij zich immers tot een trouw vertegenwoordiger van het katholieke standpunt, in die mate zelfs dat hij begin juni voor een wetsvoorstel stemde dat gericht was op een beteugeling van de orangistische propaganda! Een zelfde evolutie vond plaats in de Brusselse gemeenteraad, waar de overtuigde contra-revolutionairen uit protest tegen de lakse beteugeling van de aprilrellen ontslag namen, terwijl hun gematigde collega's bleven zetelen en steeds meer opschoven in de richting van de revolutionaire meerderheid, met name dan bij de antiklerikale liberalen onder hen. De tussentijdse gemeenteraadsverkiezing van 18 september, waar de ontslagnemenden zouden vervangen worden, betekende het definitieve

²² *Courrier belge*, III 101 (11.IV.1834), 3 k. 3, III 102 (12.IV.1834), 3 k. 1-2, 4 k. 1; *L'Indépendant*, IV 101 (11.IV.1834), 1 k. 1-2, IV 108 (18.IV.1834), 1 k. 1, IV 109 (19.IV.1834), 1 k. 1-3; *Le Lynx*, IV 105 (15.IV.1834), 2 k. 2, IV 115 (25.IV.1834), 1 k. 1-2, 2 k. 1-2, IV 120 (30.IV.1834), 2 k. 2, 3 k. 2, IV 121 (1.V.1834), 1 k. 1-3, 2 k. 1, IV 222 (10.VIII.1834), 1 k. 2-3, IV 269 (26.IX.1834), 1 k. 2-3, 2 k. 1, IV 287 (14.X.1834), 1 k. 3; *L'Union*, III 103 (13.IV.1834), 3 k. 2.

einde van representatieve deelname van orangisten aan de verkiezingen in de hoofdstad. Niet één van hen kon zich doen verkiezen. Meer nog, hun resultaten waren alle ronduit marginaal te noemen.²³

Maar eind juni, begin juli dachten de orangisten nog dat hun uur gekomen was. Het optimisme steeg ten top: het leek overbodig grote acties tegen het regime te ondernemen, het zou ongetwijfeld uit eigen beweging ineenstorten. Nieuwe militanten voor de zaak van Willem I meldde zich aan en de contacten met republikeinse tegenstanders van het regime werden weer aangewengeld. Het grote probleem was echter geld te vinden. Heel wat adellijke financiers van de beweging waren niet geneigd zo kort na de plunderingen, waarin ze aardig wat schade hadden geleden, nogmaals in de geldbeugel te tasten voor een goede zaak waarin ze nauwelijks nog geloofden. Steun uit Den Haag was dus meer dan ooit een noodzaak, maar we zagen al dat men daar niet bijster geestdriftig was over de jongste evolutie van de Brusselse strijdgenoten.

Anderzijds ging in deze periode ook het proces van de plunders door voor het assisenhof van Bergen. Het eindigde met vrijspraak voor alle beklagden. Opvallend is dat vele plunders tot hun verdediging hadden ingeroepen dat ze meenden dat de plunderingen toegelaten waren en beantwoordden aan een wens van de koning. De *Lynx* mocht dan al – in dezelfde lijn – verkondigen dat deze uitspraak rechtvaardig was, vermits de verantwoordelijken niet de individuele plunders, maar wel militairen en regeringsleden waren, de triomfantelijke intocht van de vrijgesproken “revolutiehelden” liet geen mogelijkheid tot twijfel open. De publieke opinie in Brussel was in grote meerderheid anti-orangistisch en een nieuwe provocatie zou hoe dan ook tot nieuwe plunderingen leiden. Een inzameling in de Brusselse kroegen ten voordele van de vrijgesproken plunders leverde een fiks bedrag op en er werd een groot diner georganiseerd te hunner ere. De zomermaanden bleven dan ook woelig. Geregeld dreigden er relletjes, orangisten werden gemolesteerd en de politie versterkte de controle op iedere uiting van contra-revolutionaire opinies.²⁴

²³. E. WITTE, *Politieke machtsstrijd in en om de voornaamste Belgische steden, 1830-1848*, Brussel, 1970, 121; BRUSSEL, Stadsarchief, Processen-verbaal van de gemeenteraad, 1833-1836; *Ib.*, Secretariaat, II 18. Verkiezingsuitslagen, 18.IX.1834; *Courrier belge*, III 94 (4.IV.1834), 3 k. 3; *Le Lynx*, IV 103 (13.IV.1834), 2 k. 3, IV 157 (6.VI.1834), 1 k. 1-2, IV 162 (11.VI.1834), 1 k. 3, 2 k. 1-3, IV 255 (12.IX.1834), 1 k. 3, IV 258 (15.IX.1834), 1 k. 3, IV 259 (16.IX.1834), 1 k. 3, IV 265 (22.IX.1834), 2 k. 1-2; *L'Union*, III 104 (11.IV.1834), 2 k. 1.

²⁴. G. DENECKERE, *Sire het volk mort*, 36, 45-46; BRUSSEL, Algemeen Rijksarchief, Parket-Generaal van Brussel, 199/11. Lebeau aan van Meenen, 1.VIII.1834; *Ib.*, 199/13. Bosquet

De bloeitijd van de contra-revolutionaire actie was onherroepelijk voorbij. Wie de politierapporten van september tot december 1834 naleest, merkt dat het nieuwe thema van mobilisatie het antiklerikalisme was geworden. Men hoorde kreten *à bas la calotte*, beelden van Sint-Johannes Nepomucenus werden beschadigd en men protesteerde tegen de oprichting van een katholieke universiteit of tegen een nieuwe wet op de zedelijkheid van toneelstukken. Rekening houdend met de gevoeligheden van het Brusselse orangisme, kan men zonder al te veel twijfel zeggen dat heel wat contra-revolutionaire jongeren hun drang naar actie voortaan in dit slag ondernemingen konden investeren. Het orangistische *Comité central*, dat vroeger wel eens een coördinerende rol speelde, werd verlamd door interne twisten en een ziekte van Morel, die zich meermaals de drijvende kracht achter deze instantie had getoond. Na een oorspronkelijk optimisme, kort na de aprilrellen, kwam nu de terugslag. Met name de Brusselse orangisten vreesden voor hun eigendommen en zelfs voor hun persoonlijke veiligheid. Groeperingen die zich tot dan toe met orangistische politiek hadden ingelaten, trokken zich uit deze sector terug en beperkten zich voortaan tot het steunen van behoeftige strijdgenoten. De schok van april had gewerkt als een tijdbom, waarvan de schadelijke gevolgen zich met vertraging tegen de gebruiker richtten.²⁵

aan van Meenen, 7.VIII.1834; BRUSSEL, Stadsarchief, Politie, MM 10. Rapporten van Rouppe, 19-27.VIII.1834; *Le Lynx*, IV 148 (28.V.1834), 2 k. 1, IV 150 (30.V.1834), 3 k. 1, IV 177 (26.VI.1834), 2 k. 3, IV 199 (18.VII.1834), 2 k. 2, IV 203 (22.VII.1834), 1 k. 1-2, IV 206 (25.VII.1834), 2 k. 3, IV 214 (2.VIII.1834), 1 k. 1-2, IV 218 (6.VIII.1834), 2 k. 1, IV 228-229 (17.VIII.1834), 1 k. 3, 2 k. 1-2, 3 k. 2, IV 231 (19.VIII.1834), 2 k. 2, IV 232 (20.VIII.1834), 1 k. 2-3, IV 234 (22.VIII.1834), 1 k. 1-2.

²⁵ F. JUDO, *Oranje bloeiend*, 111-125; BRUSSEL, Stadsarchief, Politie, MM 10. Politieverlagen, IX tot XII.1834; DEN HAAG, Algemeen Rijksarchief, Staatssecretarie, 6164/182-186. Castillon aan Hofmann, 6.X.1834; *Ib.*, 6164/422-425. Van Gobbelschroy aan De Mey, 22.X.1834; *Ib.*, 6165/1-3. Anoniem rapport, 2.XI.1834; DE HAAG, Koninklijk Huisarchief, Papieren Grégoire, XVI/19. Grégoire aan Morel, 30.IV.1834; *Ib.*, XVI/33. Grégoire aan Morel, 9.IX.1834; *Ib.*, XVI/ongenummerd. Morel aan Grégoire, 1.IX. en 20.XII.1834.

Un long préambule aux troubles d'avril 1834.
Contribution à l'histoire de l'orangisme à Bruxelles, 1832-1834.

FRANK JUDO

RÉSUMÉ

Après la Campagne des Dix jours et le mariage de Léopold Ier avec Louise-Marie, le mouvement contre-révolutionnaire de Bruxelles se voit de plus en plus relégué dans une position marginale. Ce phénomène est, entre autres, le fruit de la radicalisation permanente des opposants au nouveau régime. Le mouvement y trouve cependant un second souffle. Il lance notamment toutes sortes de listes de souscriptions à des fins politiques dites "louables", dans le but d'excéder les autorités. Cette stratégie semble, au départ, connaître un certain succès: elle permet de toucher de nouveaux milieux et de gagner des symphatisants. Suite à une polarisation croissante des forces en présence, la tension monte à Bruxelles. Cette situation est d'ailleurs mal vue dans les cercles officiels de La Haye. Les tentatives des orangistes, visant à doter leur position d'un soutien international, constituent une forme adoucie de la même "stratégie du pourrissement". Il en est de même des contacts sporadiques noués par l'orangisme politique avec des ouvriers mécontents. Tous les moyens sont bons pour pousser le régime dans l'impasse. La polarisation atteint un sommet lorsque les orangistes humilient le gouvernement en rachetant un certain nombre de chevaux, qui avaient appartenu au Prince d'Orange. La population bruxelloise, favorable à la révolution, réagit violemment: elle se met à piller et à incendier. Ces événements peuvent être interprétés, en première instance, comme un succès orangiste. Désormais, le parti contre-révolutionnaire peut se complaire dans une attitude facile de "chien battu" et attirer des alliés, ainsi que des symphatisants supplémentaires. Toutefois, le choc paraît trop violent au bout de quelques mois. Des orangistes de premier plan choisissent de se réconcilier avec le régime, tandis que la piétaille s'engage dans une lutte anticléricale.

The long prelude to the April riots of 1834.
A contribution to the history of Orangism in Brussels.

FRANK JUDO

SUMMARY

After the Ten-day campaign and the marriage of Leopold I and Louise-Marie, the counterrevolutionary movement in Brussels saw itself pushed into an increasingly marginal position. This phenomenon had to do with the continual radicalization of the opponents of the new regime. All the same, a breath of fresh air would be sought by adopting a more radical strategy which expressed itself in various subscription lists for politically charged "good causes" in order to challenge the authorities. Initially this strategy appeared to have some success and new milieux and sympathizers were reached. The atmosphere in Brussels became charged because of the growing polarization, which, among other things, was looked upon with regret in the Hague's official circles. Attempts by the Orangists to get international support for their standpoint were a mild form of the same "decomposition strategy", just as were the sporadic contacts between political Orangism and dissatisfied workers. Every means was seen fit to rankle the regime. A climax in this polarization was reached when the Orangists humiliated the government by buying up a number of horses which had once belonged to the Prince of Orange and revolutionary-minded population of Brussels reacted to this with plundering and arson. Initially these incidents could be regarded as an Orangist success. The counterrevolutionary party was now able to nestle into the comfortable position of underdog and gain additional allies and sympathizers. But, after a few months, the blow seemed too severe. Prominent Orangists chose to reconcile with the regime, while the rank and file became engaged in the anticlerical controversy.